

De la preocupació constant del geògraf Pau Vila

Lluís CASASSAS i SIMÓ

Pau Vila i Dinarés va néixer a Sabadell el mes de juny de 1881 i morí a Barcelona l'agost de 1980. Havia col·laborat amb Ferrer i Guàrdia a l'Escola Moderna però, molt aviat (1905) fundà l'Escola Horaciana: amb la seva actuació s'hi inicià la primera característica de la seva personalitat, o sigui, l'orientació pedagògica que no despertà, sinó que no féu més que confirmar la seva estada a Ginebra a l'Escola de Ciències de l'Educació.

Durant la seva estada a Suïssa entrà en contacte amb la geografia nova francesa, l'escola de P. Vidal de la Blache i de J. Brunhes.

Les coneixences fetes a Ginebra propiciaren la seva primera estada a Bogotà (1915-1918) on va poder confirmar la seva capacitat en el camp de l'ensenyament i de la pedagogia, orientació que era ben palesa en el seu primer treball geogràfic seriós, *La geografia física y astronómica*, publicat a Barcelona el 1915.

L'any 1920 ensenyava geografia als Estudis Normals de la Mancomunitat, però la seva formació geogràfica es completà a l'Institut de Geografia Alpina que Raoul Blanchard dirigia a Grenoble. L'empremta del seu aprenentatge amb Blanchard fou permanent. Ben segur que en els mestres francesos va poder comprendre el valor formatiu de l'exemple i la dedicació total, considerats molt més importants que l'especulació teòrica, per brillant que fos.

A més, l'esperit inquiet i inconformista de Vila li féu percebre ja des d'aquells moments que la geografia no podia quedar atrapada pel pes del conformisme social i va comprendre que s'havia de transformar en una ciència voluntària i previsor, impregnada d'una sensibilitat nova pels problemes de l'espai.

Mostres d'aquesta preocupació de Pau Vila foren la traducció i les notes de *l'Assaig de geografia humana de la muntanya* (1925) en què ja s'anunciava la seva interpretació geogràfica de Catalunya, que era una interpretació sistemàtica i profunda.

El primer treball amb aquesta orientació fou *La Cerdanya* (1926), la primera monografia comarcal catalana escrita segons els ensenyaments de l'escola vidaliana possibilista.

Tot i l'evolució que experimentà el pensament de Pau Vila al llarg d'una vida tan vasta, les orientacions vidalianes explícites ja a *La Cerdanya* continuaren ben clares en tota la seva obra posterior. Poc a poc va anar aprofundint la coneixença de Catalunya i va anar madurant el seu pensament teòric.

Vila va comprendre —ja ho havia fet a l'Horaciana— que no es podia conèixer la geografia assegut a la poltrona. Llegí tot el que hi havia escrit i recorregué tots els camins. Si la vida el portà, després, a recórrer tot d'extenses regions americanes, primer havia resseguit tots els racons i indrets de Catalunya. N'observà la diversitat i la complexitat i com, d'aquestes dues, en sorgia la noció clara de la unitat de la terra catalana que ell definí tan bé.

Com diu Claval referint-se a Vidal de la Blache, també es pot dir de Vila que

«el contacte amb la realitat i el sentit crític que el guiava en totes les seves explicacions l'ensenyaren a desconfiar de les apreciacions precipitades i el portaren a dubtar del que deien molts dels seus contemporanis. En ell, la geografia no adquirí mai la forma d'un sistema filosòfic. Era un savi exigent i escrupolós, un d'aquests homes als que el respecte per la veritat i l'objectivitat impedeixen d'adoptar postures doctrinals de les que saben que sempre és possible dubtar.»

Després de *La Cerdanya* va escriure nous assaigs comarcals, *Les Marques de Ponent* i *El Vallès*, seguits del *Resum de geografia de Catalunya* (1928-1935).

Per aquell temps, Vila inicià la publicació ininterrompuda d'articles de contingut geogràfic a «La Publicitat» (1929-1939), de gran encert periodístic i d'anàlisi de molts aspectes de l'activitat humana dels catalans.

No es pot oblidar el treball ingent que efectuà dins de la ponència de la Divisió Territorial de Catalunya, que de fet presidí i els resultats de la qual, sense menystenir les contribucions valuoses dels altres membres (Iglèsies, Santaló, Blasi, Rovira...), es deuen en bona part al judici de Vila. Al mateix temps, publicà *La fesomia geogràfica de Catalunya*, en la qual demostrà les seves dots permanents de pedagogia, preparà les seves aportacions a alguns congressos internacionals de geografia i continuà la publicació dels seus articles, cada cop més punyents. Mentrestant, també, exercia de professor a l'Escola Normal de la Generalitat i als Estudis Universitaris Catalans.

Aquesta activitat com a professor conferia a tota la seva obra un gran valor pedagògic, del qual cal assenyalar, en primer lloc, la seva preocupació metodològica.

Pau Vila, en l'acabar la guerra civil, tenia cinquanta-set anys. La seva labor constant s'inscriu en el moviment de reconstrucció nacional i d'enfortiment d'una cultura més democràtica, tal com feren, també, molts dels conreadors de la geografia d'aquells moments, compromesos en un treball de comprensió dels problemes veritables del país i en la recerca de solucions que els donessin una resposta que estigués d'acord amb les necessitats populars.

Per això, com Santaló, Blasi, Reparaz, Vila i Comaposada, Rovira i tants d'altres, Vila i Dinarés va emprendre el camí de l'exili.

A Colòmbia, l'any 1945, publicà la *Nueva Geografía de Colombia*. A Venèçuela, on finalment fixà la seva residència, treballà al departament de geografia de l'Institut Pedagògic de Caracas que dirigí i on exercí una funció de guiatge més enllà de la seva jubilació oficial el 1961, i on publicà la monumental *Geografía de Venezuela*.

El 1965 tornà a Barcelona, on passava els estius. Cal assenyalar que tot i l'absència tan prolongada i la seva edat —tenia prop de 74 anys al seu retorn— Vila fou acceptat com a guia i mestre per les noves generacions de geògrafs que s'estaven formant. Aconsellà i dirigí tesis i recerques, n'inicià de noves pel seu compte, publicà llibres i opuscles (*Barcelona i la seva rodalia al llarg del temps*, *Joan Orpí l'home de la Nova Catalunya*, *Origen i evolució de la Rambla*, etc.) i entrà al Consell de Redacció de la *Geografia de Catalunya* de l'AEDOS.

La realitat de Catalunya, tan canviada des de la seva marxa cap a l'exili, el portà a estudiar-ne les causes i les possibles conseqüències. Des dels comentaris a l'obra *Perspectiva i dinàmica del Vallès* (recerca col·lectiva que havia publicat el 1969 la Caixa de Sabadell, i que dirigí Lluís Barbé), Vila prestà gran atenció als problemes urbans.

La societat nova expressa noves necessitats i exigeix respostes noves. La geografia també havia experimentat una transformació molt gran. Cada vegada anava esdevenint l'obra d'universitaris que introduïen mètodes i anàlisis metodològiques, preocupats per una evolució epistemològica. Pau Vila mai no defugí els nous corrents i en va escoltar els planteigs i les formulacions i prestà atenció als resultats que s'obtenien amb aquells canvis. Això li permeté la revisió de molts aspectes de la seva obra anterior.

Ell va fer comprendre a molts geògrafs nous que més que el gènere de vida, el que importa és conèixer l'evolució estructural del sistema econòmic i social i que el mateix paisatge no pot ésser considerat com un fet estable, perquè sempre depèn de la classe social que l'usa, i la societat, per definició, és variable i contingent.

Més que enlloc, aquests canvis es produïen a la ciutat. Per això —a part d'estudis concrets i d'anàlisi històrica de la geografia— els seus darrers treballs s'orientaren a l'estudi de qüestions urbanes i del fenomen de la urbanització. Els articles que s'inclouen a continuació —són de l'any 1971— constitueixen un exemple d'aquesta curiositat que no el deixà mai. En aquests treballs hi estudia l'expansió barcelonina i la conveniència de la coordinació urbanística de Catalunya. Són dues petites mostres poc conegudes que ensenyen la preocupació constant i desinteressada que sentia pels problemes del país.

Hi ha, en un d'aquests treballs, unes frases que són resum de la seva vida tan fecunda: «Cal que ningú no pensi en els negocis. O bé sí, en un: el negoci del benestar de la comunitat.»